

Izvorni znanstveni rad
UDK 736.3:947(497.5Omiš)“1245”
Primljeno: 15.10.1999.

PEČAT OMIŠKOG KNEZA NIKOLE HODIMIROVA KAČIĆA IZ 1245. GODINE

MARIO RELJANOVIĆ

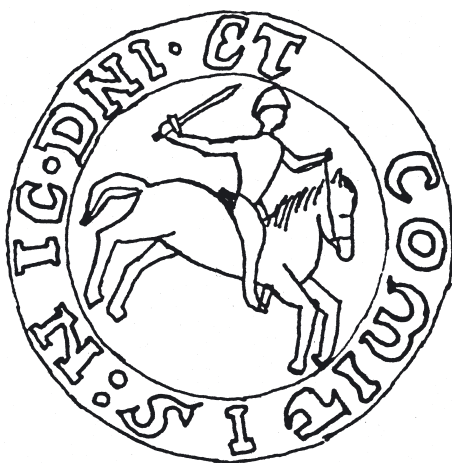
SAŽETAK: Autor donosi iscrpan opis dosad u literaturi nepoznatog pečata Nikole Hodimirova Kačića, koji je sačuvan na ispravi iz godine 1245. U drugom dijelu opisuje razvoj Omiške kneževine u XII. i u prvoj polovici XIII. stoljeća te razinu vlasti obitelji Kačića.

Pečat omiškog kneza Nikole Kačića iz 1245.

Skupini najstarijih poznatih pečata na tlu Hrvatske, a posebice onoj najstarijih hrvatskih velikaških rodova,¹ pripada i pečat omiškog kneza Nikole Kačića koji visi o pergameni isprave u Državnom arhivu u Dubrovniku.² Isprava kojom gradovi Dubrovnik i Omiš uređuju međusobne odnose sastavljena je 5. ožujka 1245. u nazočnosti dubrovačkih poslanika, omiškog kneza

¹ O pečatu bana Pavla Bribirskog vidi: Janko Belošević, »Pečatnik hrvatskog bana Pavla I. Bribirskog iz Zadra.« *Diadora* 3 (1965): 159-167. Pečat bana Stjepana Babonića donosi Vjekoslav Klaić u svojoj *Povijesti Hrvata I*. Zagreb: NZMH, 1975: 309. Oba pečata su heraldičkog tipa, bana Pavla s potpunim grbom - heraldički štit, kaciga s nakitom i plašt, a bana Stjepana s heraldičkim štitom.

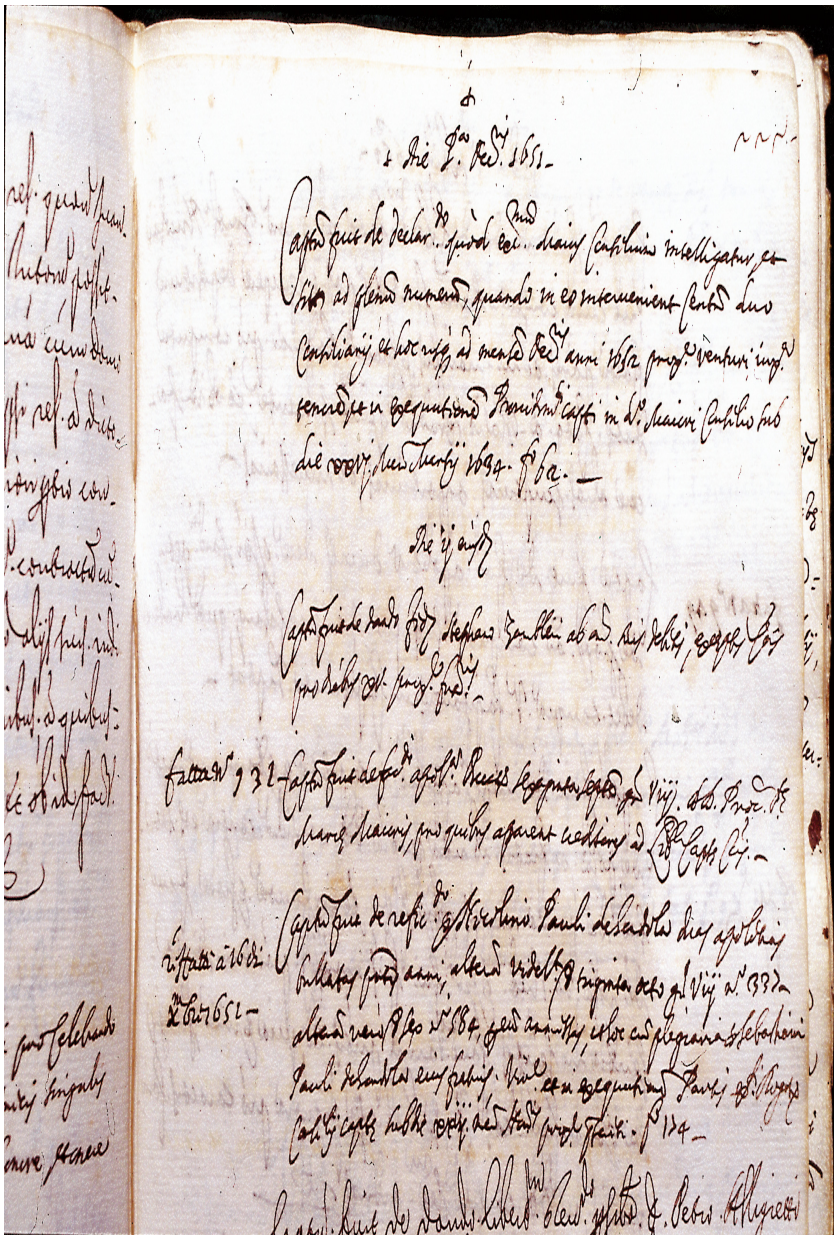
² Isprava od 5. ožujka 1245. kojom Dubrovnik i Omiš uređuju međusobne odnose, *Zbirka isprava saec. XIII*, Državni arhiv u Dubrovniku; Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae, et Slavoniae, IV*. Zagreb: JAZU, 1906: 268-269. Sačuvan je i prijepis ove isprave iz 1262. u kojoj umjesto Crena stoji Ceperna. Vidi: Jovan Radonić, *Dubrovačka akta i povelje*, knj. I, sv. 1. Beograd: SKA, 1934: 37.

Slika 1. Rekonstrukcija pečata Nikole Hodimirova Kačića iz 1245.

sredstvo koje će pravnom činu zajamčiti vjerodostojnost, trajnost i pravni učinak. Ipak, ispod notarskog znaka, kroz pliku pergamene provučena je vrpca od gustih svilenih niti, na kojoj visi voštana pečatna gruda (*sigillum pendens*) tamnosmeđe boje, bez protupečata, okrugla oblika i promjera 40 mm, s presjekom 12 mm. Dok je sama zdjelica pečatne grude dobro očuvana, pečatna je slika (pečatni natpis, središnji motiv i pečatna dekoracija) znatno oštećena. Ipak, pomnijom analizom i na temelju sačuvanih dijelova moguće je ipak rekonstruirati njezine bitne elemente. Dva koncentrična kruga, predočena nizovima bisera, omeđuju središnji motiv, tvoreći natpis visine 4 mm. Natpis, koji je dosta oštećen, teče od donje polovice unaokolo, s lijeva na desno, i glasi: **S·NIC·DNI·ET·COMITI(S)**. Pisan je slovima rustične kapitale i uncijalnim slovima “m” i “t”. Pojedine riječi, kao što je vidljivo, pisane su u skraćenici: imenice S(*igillum*) i NIC(*olai*) u abrevijaciji “per suspensionem”, a D(*omi*)NI u “per contractionem”. Slovo “S”, posljednje slovo imenice COMITIS ujedno je i početak natpisa, tj. kratica imenice sigillum. U cijelosti, natpis treba glasiti: S(*igillum*) NIC(*olai*) D(*omi*)NI ET COMITIS) tj. “pečat Nikole gospodara i kneza”. Središnji motiv pečatne slike promjera je 23 mm i prikazuje kneza Nikolu kako jaše na konju - okrenut s desna na lijevo. U desnoj ispruženoj ruci drži mač, a lijevom, savinutom u laktu, pridržava uzde. Nažalost, zbog prilične oštećenosti pečata nije moguća bilo kakva detaljnija analiza navedenih likova, premda je primjetna ne-

Nikole, sina Hodimira (*Nicolaus filius Chodimiri comes Almis*), i njegovih stotinu ljudi koji se poimenice navode. Ispravu je sastavio omiški zakleti notar (*iuratus notarius*) Cre-na. U tekstu formule koroboracije, kao sredstvo kojim će osnažiti pravni čin, on najavljuje svoj notarski znak (*sicut audivi a supradictis, ita scripsi et manu mea roboravi*) koji nalazimo i u zaključnom dijelu isprave, eshatokolu (sadrži njegovo ime). To se smatralo dovoljnim jamstvom vjerodostojnosti isprave, pa u koroboraciji nije najavljen i pečat kao još jedno

Slika 2. Pečat Nikole Hodimirova Kačića koji visi o pergameni isprave od 5. ožujka 1245., kojom Omiš i Dubrovnik uređuju odnose. Zbirka isprava saec. XIII., Državni arhiv u Dubrovniku. Snimila: Vesna Mitrović.

proporcionalnost i ukočenost forme, što je opća značajka konjaničkog tipa pečata tog vremena. Naime, konjanički portret kao središnji motiv pečatne slike javlja se od XI. st. na pečatima zapadnoeuropskih i srednjoeuropskih visokih svjetovnih dostojanstvenika i tek od kraja XIII. st., usavršavanjem pečatorezačkog umijeća, izgubit će se nezgrapnost i pretežna statičnost likovnog prizora, kretanje konja i držanje konjanika bit će vjernije i životnije prikazano.³ Obično je prikazan konjanik u bojnoj opremi s kacigom i u galopirajućem trku, s izvučenim mačem ili kopljem, sa zastavicom u desnoj ruci i štitom sa heraldičkim simbolima u lijevoj ruci. Ustalio se i prikaz prekrivača na konju, također ukrašenog heraldičkim simbolima iz grba vlasnika pečata.

Konjanički tip pečata rabili su manji vladari koji nisu ni kraljevi ni carevi, tj. koji nisu okrunjeni.⁴ To su oni velikaši koji određena područja pretvaraju u nasljedna dobra svoje obitelji, i podvrgavajući ih svojoj jurisdikciji, stvaraju samostalne kneževine. Također, konjanički tip pečata imaju, što je ustaljeni zapadnoeuropski običaj, članovi vladarskih kuća koji samostalno vladaju određenim područjem, ili pak oni koji uživaju veliki ugled na dvoru pa dobivaju određeni teritorij na upravljanje. Dakle, to su oni - knezovi, vojvode, hercezi i banovi - koji imaju pretenziju na nezavisno vladanje.⁵ Ukoliko se okrone, tj. stupe na prijestolje, najčešće se koriste vladarskim tipom pečata (*typus maiestatis*) - općenito raširenim diljem Europe tijekom čitavog srednjeg vijeka - koji za središnji motiv imaju lik vladara kako sjedi na prijestolju, ali nerijetko i nadalje zadržavaju konjanički portret na naličju pečata.

Historijska podloga Nikolinog izbora i uporabe konjaničkog tipa pečata

Od pečata s konjaničkim portretom koji su vremenski i prostorno, pa tako i svojim političkim i kulturnim konotacijama najbliži pečatu kneza Nikole, poznati su pečati mlađeg kralja ugarskog (*iunior rex Ungarie*) Stjepana i hrvatskog hercega Bele, sinova ugarskog kralja Bele IV. (1235.-1270.), čiju

³ Wilhelm Ewald, *Siegelkunde*. München-Berlin, 1914: 202-203.

⁴ Jakov Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*. Zagreb: Školska knjiga, 1991: 156.

⁵ Pavao Anđelić, *Srednjovjekovni pečati Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: ANU BiH, Djela XXXVIII, 1970: 31.

Slika 3. Pečat Nikole Hodimirova Kačića iz 1245. Snimila: Vesna Mitrović.

vrhovnu vlast priznaje i knez Nikola Kačić. Stjepan, kojeg je Bela IV. dao okruniti 1245. za mladog kralja ugarskog, a nešto kasnije ga je imenovao hrvatskim hercegom,⁶ posjeduje dvostruki pečat (*sigillum duplex*). Na prednjoj je strani vladarski tip, prikaz kralja kako sjedi na prijestolju, a na naličju konjanički, prikaz kralja na konju u bojnoj opremi, s kacigom, štitom i kopljem.⁷ Kao hrvatski herceg, Bela je koristio jednostrani pečat konjaničkog tipa.⁸ Uz to što su članovi vladarske kuće, spomenuti obrazac uporabe konjaničkog tipa pečata također potvrđuje i značaj njihove vlasti. Stjepan je 1265., nakon sukoba s ocem Belom IV., kao mladi kralj prisvojio ne-

⁶ V. Klaić, *Povijesti Hrvata I*: 262.

⁷ Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae, et Slavoniae*, V. Zagreb: JAZU, 1907: 279, g. 1263.

⁸ T. Smičiklas, *Codex diplomaticus*, V: 477, g. 1268.

ograničena kraljevska prava, pa je Ugarska otada imala dva kralja i dva dvora, odnosno dvije centralne vlasti. Mlađi sin Bela je kao hrvatski herceg potpuno samostalno vladao Hrvatskom od 1261. do smrti 1269.⁹ Osim mlađeg kralja Stjepana i hrvatskog hercega Bele, konjanički tip pečata posjeduje i hrvatski ban Opoja. Ovaj dvostruki pečat, jedan od najstarijih poznatih hrvatskih banskih pečata, visi o ispravi iz 1239. i na prednjoj strani ima prikaz bana na konju oboružanog kopljem ili dugim buzdovanom, a na stražnjoj strani je prikaz lijevokoso, šiljastim rezom razdijeljenog štita.¹⁰

Dakle, uporaba konjaničkog tipa pečata od strane kneza Nikole pretpostavljala bi sličnu društvenu moć, tj. da njegovo omiško kneštvo ima značajke jakog, gotovo nezavisnog vladanja. Nalazimo li za to potvrdu u povijesnim izvorima?

Knez Nikola Hodimirov član je obitelji Kačić koja nasljedno, po još neutvrđenom redosljedju, vlada Omišem i prostranim područjem između Splita i Neretve, te povremeno otocima Bračom, Hvarom i Korčulom. Štunja povijesnih izvora ne dopušta da pouzdano utvrdimo kada i kako su Kačići postali nasljednim omiškim knezovima. Izvori ih prvi put spominju na tom području u drugoj polovici XII. st., a kako je na temelju njih izvjesno da su oni već tada moćna i poznata obitelj i omiški knezovi, zasigurno su svoju vlast učvrstili dosta ranije. Tako će vojni povjesničar Kinam, koji prati osvajanja posljednjeg velikog bizantskog cara Manuela Komnena, istaknuti da je Manuelov vojskovođa Ivan Duka 1165., uz 57 gradova u Hrvatskoj i Dalmaciji osvojio i “*narod Kačića*” do Splita.¹¹ Snažnu potvrdu izvanrednog položaja Kačića pruža nam isprava iz 1167. kojom Nikola, omiški knez (*kenezius Alemysii*), i grad Kotor uglavljaju uvjete mira. Knez Nikola se, zajedno sa svim svojim rođacima i svima koji su pod njegovom vlašću, zaklinje kotorskom predstavniku da će on i njegovi nasljednici održavati “*čisti i pravi mir bez prevare sve do devetog koljena*”, te da svaka kotorska lađa može, ako želi, slobodno ploviti od Molunta do Trastija. Mir će vrijediti

⁹ Ferdo Šišić, *Pregled povijesti hrvatskog naroda*. Zagreb, NZMH, 1975: 198.

¹⁰ Ivan Kukuljević Sakcinski, *Razjasnjenje nekih starinah što su naslikane na kamenotiskanoj tablici*. Zagreb: Arkiv za povjesnicu jugoslavensku, knjiga III, 1856: 347-349.

¹¹ *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije, IV*. Beograd: Vizantološki institut, 1971: 88; Nada Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*. Zagreb: Školska knjiga, 1976: 479; Vjekoslav Klaić, »Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća.« *Rad JAZU* 130 (1897): 20; Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata za kraljeva iz doma Arpadovića (1102 - 1301), I*. Zagreb: JAZU, Djela, knj. 38, 1944: 88.

Slika 4. Pečat Nikole Hodimirova Kačića iz 1245. Snimila: Vesna Mitrović.

tek ako im kotorska lađa, koju susretnu na moru, da “pravdu” (*fecerit nobis iusticiam*). U ovom prvom poznatom miru knez Nikola se ni jednom riječju ne obazire na novo vrhovništvo bizantskog cara, a carevo ime ne nalazimo ni u formuli datacije isprave, u kojoj su notari dalmatinskih gradova običavali navesti i ime vladara čiju vrhovnu vlast tada priznaju. Kačići, dakle, u ovom, kao i u kasnijim sličnim mirovnim ugovorima koje sklapaju s Dubrovčanima, nastupaju kao samostalni vladari koji mir uvode, održavaju i prekidaju. Bez obzira na vrhovnu vlast, za Kačiče je svaki brod koji plovi “njihovim vodama”, a ne plaća pravdu - objava rata, pa su tijekom XII. i XIII. st. Kačići, Omišani i gusari gotovo istoznačnice.¹² Kačići i na kopnu brane svoje posjede takvom silinom da se ne ustručavaju otimača svojih posjeda, pa bio on i splitski nadbiskup, kazniti smrću. Međutim, kameno-

¹² Tadija Smičklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae, et Slavoniae, II*. Zagreb: JAZU, 1904: 116; vidi: N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*: 479-480.

vanje splitskog nadbiskupa Rajnerija 1180., čin koji je zacijelo zaprepastio čitavu javnost, nije smanjio ugled Kačića niti je izazvao bilo kakvu veću akciju koja bi za posljedicu imala slabljenje njihove moći.¹³ Početkom XIII. st. Kačićima će zaprijetiti tek uzdizanje Venecije u pomorsku silu tijekom IV. križarskog rata i pada Bizantskog carstva 1204., kada mletački dužd uzima naslov “*dominator quarte et dimidie partis totius imperii Romanie*”. Padom Zadra 1202., koji za Veneciju osvajaju francuski križari kao naknadu za prijevoz u Svetu Zemlju, i nametanjem vrhovne vlasti Dubrovniku 1205., Venecija stječe čvrste točke od kojih će sve do polovice XIV. st. dalje širiti svoju vlast na Jadranu. Njeni predstavnici dolaze 1208. u Omiš i uspijevaju nametnuti Kačićima mir koji im jamči slobodnu, tj. sigurnu plovidbu.¹⁴ Međutim, Kačići su tako jaki da se ne obaziru na odredbe tog mira, pa gusarski prepadi na mletačko brodovlje neće prestati sve do njihova pada osamdesetih godina XIII. st. Uz Veneciju, Kačićima prijeti i ugarski vladar koji nastoji ograničiti njihovu moć i podvrgnuti ih svojoj vlasti. Prva veća akcija protiv njih uslijedit će kada dođe do približavanja Venecije i Andrije II., koji treba potporu u svojim jalovim nastojanjima da priskrbi prijestolje Bizantskog carstva, te pape Honorija III. Papa je začetnik akcije protiv onih “koji napadaju križarske lađe i druge kršćane i u gusarskom ih bijesu pljačkaju i ubijaju”. On šalje svog legata Akoncija u Ugarsku i Bosnu, ali mu, kako kaže Toma arhidakon, usput nalaže da “spriječi omiško pljačkanje”. Došavši u Split poziva u pomoć čitavu Hrvatsku i Dalmaciju, pripovijeda Toma, pa prikupivši brodovlje i konjicu, napad završava tako uspješno

¹³ Splitski nadbiskup je polagao pravo na neke posjede u Mosoru (Srinjine), koji su tada bili u vlasnosti Kačića, pozivajući se na falsificirane, tobožnje darovnice i potvrđnice kralja Zvonimira iz 1078., Kolomana iz 1103. i Gejze II. iz 1158. Kada je krenuo u Mosor izvršiti statuciju, protiv njega je istupio knez Nikola s braćom i rođacima - i kako se nije htio povući, bio je kamenovan. Po svoj prilici pravda je bila na strani Kačića, jer u suprotnom ne bi mogli razumjeti zašto je, inače nadbiskupu naklonjen carski namjesnik, nakon provedene istrage, odustao od donošenja bilo kakve presude. Isto tako ni činjenicu da splitske benediktinke u jednoj parnici 1190. uzimaju za svog odvjetnika Nikolina sina Borislava, kojega povijesni izvori spominju kao dugogodišnjeg branitelja samostanskih imanja i nazivaju “*nobilis vir*”. Također ni to da splitski crkveni sabor iz 1185., koji između ostalog raspravlja i o anatemiziranju osoba koje su prisvojile neka crkvena imanja, prelazi šutke preko ovog slučaja. Vidi: N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*: 480-482; Ante Laušić, *Postanak i razvitak Poljičke kneževine*. Split: Književni krug, 1991: 79-82.

¹⁴ Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae, et Slavoniae, III*. Zagreb: JAZU, 1905: 77; Nada Klaić, »Historijska uloga neretvanske kneževine u stoljetnoj borbi za Jadran.« *Makarski zbornik*, Makarska, 1 (1970): 155-156.

Slika 5. Pečati mladeg kralja ugarskog Stjepana iz 1264. (gore) i hrvatskog hercega Bele iz 1268. (dolje). Prema: G. Prayu, *Sintagma historicum de sigillis regnum et reginarum Hungariae*. Budaë, 1805.

da su Kačići prisiljeni moliti za mir, predati lađe i zakleti se da više neće napadati kršćane. Međutim, da nije baš sve tako kako predočava Toma - on i nije očevidac Akoncijeve akcije, jer se tada nalazi na studijama u Italiji - svjedoči sam Akoncije koji, uzimajući od splitskog svećenstva lađu za uzmak u zacijelo sigurniji mletački Zadar, bjesni na "bezbožne Kačiće koji nam svim silama pripremaju zasjede da nam naškode".¹⁵ Akciju protiv

¹⁵ N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*: 484.

Omišana potpomagao je i Andrija II. Na to upućuju papina pisma ostrogonskom nadbiskupu u kojima traži pomoć,¹⁶ te Andrijino pismo u kojem zapovijeda “Malduču, vojvodi Kačića i svim njegovim rođacima” (*Maalduco duci Kachetorum totique suae cognationi*) da prestanu pljačkati dva otoka u moru i da ne prelaze Žrnovnicu, te im prijeti da će, ako ne izbace iz svoje zemlje gusare i patarene (*piratos et patarenos*), na njih navaliti “sa čitavom snagom kraljevstva i s dva sina, Belom i Kolomanom, i osobno ih kazniti”.¹⁷ Iako po svemu ova akcija Kačićima nije zadala ozbiljniji udarac, ipak je od tada ugarski kralj za njihovu moć prijeteca opasnost koju dotad nisu osjećali.

Za svih teškoća Kačići imaju oslonac u Dubrovčanima, s kojima su još od 1190. u dobrim odnosima. Veneciji je osobito stalo da spriječi njihovo povezivanje, pa u ugovorima koje nameće Dubrovčanima 1232., 1236. i 1251. posebno zahtijeva da ne primaju u svoj grad “Kačiče i Omišane” i ostale gusare. Uz to im nameće obvezu da, u slučaju njenog napada na Kačiče, moraju poslati brod s 50 dobro oboružanih ljudi. Kada su se 1235.¹⁸ Dubrovčani pobunili protiv mletačke vlade, dolaze u Omiš i knez Koloman se, zajedno sa svojim “rođacima i bližnjima”, zaklinje na “čvrsti i vječni mir”. Među osamdeset “rođaka i bližnjih” koji se tada zaklinju nalazi se i Nikola Hodimirov.¹⁹ Omiškim knezom će postati, ako ne ranije onda sigurno 1238., jer 22. studenog te godine, kao knez Omiša, šalje poslanike u Dubrovnik, gdje dogovaraju da se svi budući sporovi rješavaju na sastancima u Stonu.²⁰ Sastanak će se održati već sljedeće godine. Naime, usprkos čvrstom i trajnom miru, dolazilo je povremeno do razmirica i sukoba koje je, međutim, i jedna i druga strana nastojala riješiti mirnim putem. Tako su neki Dubrovčani, nedugo nakon zaključenja mira, odveli jedan omiški brod, ali su dubrovačke vlasti oštro istupile, prijeteći počiniteljima da će, ne vrate li ga, biti istjerani iz grada, a njihovi domovi razrušeni.²¹ Ovaj put mir su prekršili Omišani, pa knez Nikola odlazi u Ston i ondje obećava da će predati Dubrovčanima “žene, sinove i kćeri i sve pokretno dobro što se može naći u

¹⁶ N. Klaić, »Historijska uloga neretvanske kneževine«: 157.

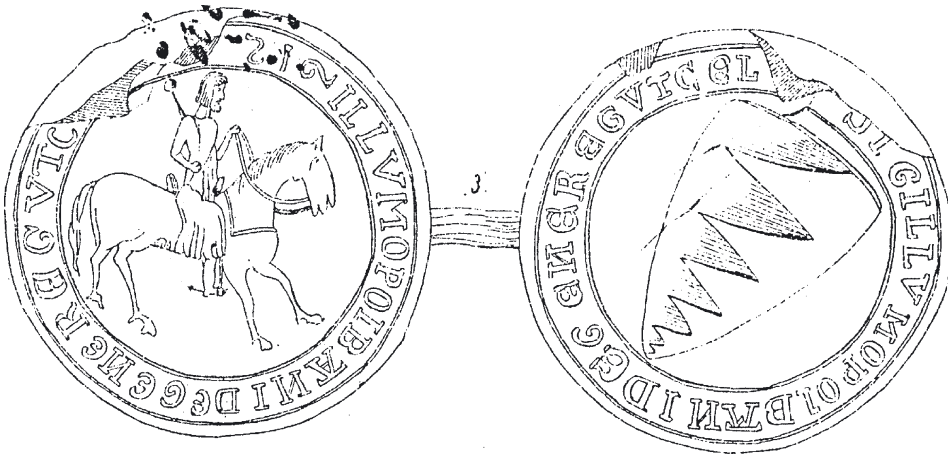
¹⁷ T. Smičiklas, *Codex diplomaticus, III*: 187; N. Klaić, »Historijska uloga neretvanske kneževine«: 153.

¹⁸ Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*. Knjiga prva. Zagreb: NZMH, 1980: 61, 107.

¹⁹ T. Smičiklas, *Codex diplomaticus, III*: 134.

²⁰ T. Smičiklas, *Codex diplomaticus, IV*: 62.

²¹ N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*: 485.

Slika 5. Pečat bana Opoje iz 1239. Prema: Ivan Kukuljević Sakcinski, *Razjasnenje nekih starinah što su naslikane na kamenotiskanoj tablici*. Zagreb: Arkiv za povjesnicu jugoslavensku, knjiga III, 1856.

Omišu” tih “zlih ljudi” koji su opljačkali lađu i ubili dubrovačkog plemića Grubešu.²² U Ston Nikola dolazi s Pribislavom, sinom kneza Malduča, koji vlada otokom Hvarom. Njegov brat Osor knez je na Braču. Naime, omiška kneževina je u XIII. st., a možda i ranije, podijeljena u nekoliko dijelova, u kojima samostalno vladaju i upravljaju knezovi iz obitelji Kačić. Također, i na čelu općinske uprave su Kačići, pa je sva vlast u kneževini u njihovim rukama. Kneštvo je u Omišu, središtu kneževine i najvećoj kopnenoj općini, najznačajnije, pa je Nikola kao omiški knez “primus inter pares” i predstavlja kneževinu na važnim političkim sastancima i pri sklapanju ugovora koje, kako smo vidjeli, ovjerava svojim pečatom. Do tog novog, najopsežnijeg mirovnog ugovora s Dubrovčanima doveli su događaji koji su svojim dalekosežnim posljedicama zacrtali put postupnom slabljenju omiških knezova Kačića. Naime, 1240., u ratu sa susjednim Splitom, gradom s kojim su Kačići u stoljetnom neprijateljstvu, Nikola trajno gubi Brač, a nametnuti su mu i teški uvjeti mira. Prisiljen je predati Splićanima šest velikih lađa i, uz globu od 2000 perpera, obvezati se da više neće napadati splitske, mletačke i ankonitanske lađe. Uz to i car Fridrik uzima od Omišana taoce kao jamstvo

²² T. Smečiklas, *Codex diplomaticus*, IV: 77; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*: 487.

da više neće napadati Apuliju.²³ Pored toga, prisiljen je priznati vlast ugarskog kralja. Međutim, provala Tatara i nevolje što su snašle Ugarsko Kraljevstvo i Belu IV. pružila je priliku Nikoli da zaustavi daljnje slabljenje. Kačići opet plove i bespoštedno napadaju mletačke brodove, a osvećuju se i caru Karlu pljačkajući obale Apulije.²⁴ Venecija 1243. od svih svojih podanika traži rat do istrebljenja protiv Kačića,²⁵ a sljedeće 1244., zaključujući primirje nakon rata za Zadar, traži od Bele IV. da spriječi napade svojih podanika Kačića.²⁶

Da ojača svoj položaj, Nikola nastoji sačuvati dobre odnose s Dubrovnikom, ali naravno, i temelj na kojemu su oni počivali - odredbu mirovnog ugovora iz 1190. prema kojoj su Dubrovčani "dragovoljno" plaćali Kačićima slobodnu plovidbu. S druge strane, Dubrovčane su posljednje akcije Kačića uvjerile da njihova moć nije skršena, a u tom trenutku ih zabrinjava i novi odnos Kačića prema ugarskom kralju. Stoga 5. ožujka 1245. dolazi do novog mirovnog ugovora koji će knez Nikola Hodimirov ovjeriti svojim pečatom. Sklopljen je negdje na moru, kada su se sastala četiri oboružana dubrovačka broda i jedna veća omiška galija.²⁷ Knez Nikola, uz kojega su Pribislav i Osor, u ime kneževine, a Desko u ime omiške općine, zajedno sa stotinu Omišana zaklinju se na čvrsti mir koji će obdržati sve do devetog koljena i to na kopnu i moru. Ponavlja se odredba ugovora iz 1190. prema kojoj će Omišani, susretu li na moru dubrovačku lađu, prići joj krmom, a ne pramcem²⁸ i primiti od nje toliko "dara" koliko budu sami Dubrovčani htjeli dati. Kačići se stoga obvezuju da neće napadati stranca ukoliko se zatekne na dubrovačkom brodu, a isto tako će i Dubrovčanin, ukoliko se zatekne na kojem stranom brodu, biti pošteđen. Uz ovo, obvezuju se da neće napadati strane brodove na području od Stona do Dubrovnika, zatim one koji za južnog vjetrova nađu sklonište u luci Zaro, kao ni one koji se za bure

²³ Tijek rata opširno opisuje Toma Arhidakon, *Kronika* (uredio i preveo Vladimir Rismondo). Split: Splitski književni krug, 1997: 116-123.

²⁴ T. Smičiklas, *Codex diplomaticus, IV*: 217; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*: 487.

²⁵ T. Smičiklas, *Codex diplomaticus, IV*: 206-207; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*: 486.

²⁶ V. Klaić, *Povijesti Hrvata I*: 259.

²⁷ V. Foretić, *Povijest Dubrovnika*: 107.

²⁸ Gavro Škrivanić, »Prilog proučavanju brodova omiških gusara.« *Vesnik Vojnog muzeja JNA*, Beograd, 3 (1956): 52-59.

sklone u Molunat. Također prihvaćaju obvezu da zarobljeni strani brod neće dovesti pred Dubrovnik, a ako omiški knez dođe u posjed stvari opljačkanih od Dubrovčana, iste će im vratiti. Na kraju se Nikola obvezuje da, ukoliko ga gospodin njegov kralj ugarski (*dominus noster rex Ungarie*) pozove u vojnu protiv Dubrovnika, on će ići na njih sa što bude mogao manje vojske (*nos ueniamus cum minus eos nos possumus*). Ovaj ugovor odlično ukazuje na politički položaj Kačića polovicom XIII. st. U njemu Kačić po prvi put u jednoj ispravi spominje ugarsko-hrvatskog vladara, štoviše priznaje njegovu vlast i smatra da je dužan odazvati se njegovu pozivu u rat. Međutim, Nikolino priznanje vlasti Bele IV. ne utječe bitnije na njegov nezavisan i jak položaj. On i dalje uspijeva održati nepromijenjen odnos snaga. Obveze prema Beli IV. spreman je izigrati i samostalno uređuje odnose s Dubrovčanima, koji Kačićima za slobodnu plovidbu, kao i prije, plaćaju posebno podavanje (*strinam*).

Stoga, kako Bela IV. još tada nema snage bilo što promijeniti i učvrstiti vlast nad nepokornim Kačićima, možemo zaključiti da Nikola legitimno rabi konjanički tip pečata i isto tako da on, odnosno pečatorezac kod kojeg je naručena izrada pečata, dobro poznaje simboliku suvremene pečatne ikonografije.

THE SEAL OF OMIŠ COUNT NIKOLA KAČIĆ FROM 1245

MARIO RELJANOVIĆ

Summary

The document, dated 5 March 1245, on the basis of which Omiš and Dubrovnik regulated their relations, is to be found at the State Archives of Dubrovnik. Appended is single brown wax seal, round, 40 mm in diameter and 12 mm thick. Close analysis of the fragmentary seal impression provides elements for its reconstruction and interpretation. The inscription round the border is 4 mm wide, written in rustic capitals with uncial letters “m” and “t”. The inscription reads: S(igillum) NIC(olai) D(omi)NI ET COMITI(S), that is, “the seal of Nikola Lord and Count”. It reveals the owner of the seal, Count Nikola Kačić, son of Hodimir, who, on behalf of the Omiš county, made the agreement with Dubrovnik. The central motive of the seal picture is 23 mm in diameter, representing Count Nikola riding a horse. He waves a sword in his right hand, reining the horse with the left hand.

The device of the armed equestrian figure was used by uncrowned rulers, neither kings nor emperors, but landlords, whose hereditary lands were converted into fiefs and later, independent counties. The equestrian seal was commonly used in Europe by members of the royalty or royal officials who ruled independently over a certain territory. Thus, the Croatian ban Opoja had the same type of equestrian seal, as well as the sons of the Hungarian King Béla IV, the viceroy Stephen, and Béla who ruled over Croatia. This type of seal generally symbolized the strong, practically independent jurisdiction of its owner over a territory.